

شورای رسمی صنایع دستی در سال ۱۳۹۴ با بررسی‌های لازم و کارشناسی شده، تبریز را پایتخت جهانی فرش دستباف اعلام کرد. انتخاب تبریز به‌عنوان شهر جهانی بافت فرش، در واقع باز معرفی این شهر فرهنگی و تاریخی به جهان است. فرش‌های هزار نقش و رنگ که مدت‌هاست به‌شماره فخری از ایران در جهان تبدیل شده، آمیخته‌ای از هنر و صنعت هستند که ضمن دستیابی به بازارهای بین‌المللی، شرایط اشتغال‌زایی، بومی‌سازی صنعت محلی و گردشگری در این

منطقه را بهبود بخشیده است. در کهن شهر تبریز، فرش‌های دستباف قدیمی ۳ هزار ساله دارند و بیش از ۴۰ هزار هنرمند فرش‌باف که بسیاری از آنها این هنر را به صورت موروثی فرا گرفته‌اند، در آن فعال هستند؛ به‌طوری که صنعت فرش و فرش‌بافی در تبریز حتی قبل از دوره صفویه و پایتخت شدن این شهر، در این دوره رواج داشته است؛ یکی از ارزشمندترین و مهم‌ترین هنر صنعت تبریز که بیش از ۸۰ درصد ارزش افزوده دارد.

پایتخت فرش جهان اینجاست

ویژه‌نامه روز هفتم
۱۹ خرداد ۱۴۰۲
شماره ۴

۳

مهرشاد کاظمی، تهران پژوه، تأکید می‌کند

تهران؛ مظهر عصاره هنرهای کشور

ریشه دیرینه

این تهران شناس که سال‌ها درباره پیشینه پایتخت مطالعه، تحقیق و پژوهش کرده، معتقد است که هنرهای دستی در منطقه ری باستان که تهران هم جزوی از آن بوده سابقه چند هزار ساله دارد و اکنون هم در محدوده شهری کارگاه‌های شیشه‌سازی وجود دارد که قدمت یکی از آنها که همچنان فعال است، به بیش از ۲۰۰ سال قبل برمی‌گردد. با این وجود تا قبل از اینکه حصار ناصری تهران را محدود کند، هنر چوب رونق داشت و یادگارهایی از آن دوران را می‌توان در امامزاده زید و در بازار تهران و امامزاده یحیی در حوالی بازار مشاهده کرد که درهای چوبی این امامزادگان توسط هنرمندان تهرانی ساخته شده است.

تلاش‌های بانوی کارآفرین نمونه صنایع دستی کشور نتیجه داد

ثبت روستا به نام زنان گیوه‌باف

اهل کرمانشاه است و برای حفظ و احیای میراث این خطه از کشورمان از تلاشی کم‌نگذاشته و حالا مزد زحماتش را در نخستین دوره جشنواره کارآفرینان نمونه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی گرفته و به‌عنوان کارآفرین نمونه صنایع دستی تجلیل شده است. فرشته حسینی، مدیرعامل شرکت تعاونی بانوان گیوه‌باف روستای میوان شهرستان پاوه است، روستایی که صنایع دستی‌شان با تلاش‌های او و جمعی از بانوان روستا نه تنها در داخل کشور بلکه در آن سوی مرزها نیز خوش درخشیده است.

● خلاقیت در تولید گیوه

با بهره‌مندی از نوآوری و خلاقیت در بافت گیوه‌های رنگی برای خود و اطرافیان کسب و کار راه‌انداخته و نام این روستا را به اسم زنان گیوه‌باف میوان به ثبت ملی رسانده است. بانو حسینی که در یک دهه اخیر به همه بانوان علاقه‌مند روستا گیوه‌بافی یاد داده، همچنان برای آموزش این هنر در حال رفت‌وآمد به روستاهای اطراف است. حسینی چند سالی است با راه‌اندازی شرکت تعاونی بانوان گیوه‌باف روستای میوان توانسته حدود ۶۰ خانم را مشغول به کار کند و ۱۳۰ نفر نیز به‌صورت غیرمستقیم با این تعاونی همکاری می‌کنند. همچنین این بانوی کارآفرین برای ۳۵ نفر از زنان بافنده هم کارت صنعتگری گرفته و دلش می‌خواهد آنها در ازای زحماتی که می‌کشند، بیمه شوند. حالا حسینی نامش در صدر لیست بانوان برتر کارآفرین کشور قرار دارد.

● تولید و صادرات

این بانوی کارآفرین که در سال ۱۳۹۴ با نوآوری و خلاقیت و رنگ کردن نخ گیوه برای نخستین بار موفق به تولید و ارائه گیوه‌های رنگی به بازار شده و نسل جوان را در خرید و استفاده از گیوه ترغیب کرده است، گیوه‌های خود را با نخ پلیستر و ابریشم با کف تمام دوخت دستی به سایر کشورهای جمله عراق و ترکیه و حتی آلمان نیز صادر کرده است. محصولی که در کرمانشاه و کردستان به آن «کلاش یافی» می‌گویند و اهالی عراق و ترکیه طرفداران کلاش هستند به همین دلیل بیشتر صادرات کلاش ایران به این دو کشور است یا از همین دروازه به اروپا ارسال می‌شود. حسینی به‌دنبال صادرات به کشورهای دیگر هم است.

قدیمت صنایع دستی در تهران با عمر ملک ری یعنی بیش از ۷ هزار سال مطابقت دارد؛ صنایع دستی‌ای که سال‌هاست به ثبت ملی رسیده‌اند و برای خودشان شناسنامه دارند. البته که برخی از این هنرها برای بیشتر مردم حداقل در اسم ناشناخته هستند اما هنوز هم در کارگاه‌ها تولید می‌شوند. مینای خانه‌بندی، حوله‌بافی، بافت‌نوشته، تراش روی شیشه، نقاشی روی چرم و شیشه، نقاشی پشت شیشه و آینه، همجوشی شیشه، زاویه تراشی و سفالگری برخی از صنایع دستی‌ای هستند که در تهران ثبت ملی شده است. مهرشاد کاظمی، تهران پژوه و رئیس پیشین ستاد گردشگری شهرداری تهران، برای ما از پیشینه این مهارت‌های هنری می‌گوید.

✓ مهدیه نقوی‌راد

مهدیه نقوی‌راد، مدیرعامل شرکت تعاونی بانوان گیوه‌باف روستای میوان شهرستان پاوه است، روستایی که صنایع دستی‌شان با تلاش‌های او و جمعی از بانوان روستا نه تنها در داخل کشور بلکه در آن سوی مرزها نیز خوش درخشیده است.

از طلا تا اسلحه‌سازی

طلا و جواهرسازی، میناکاری، ساخت زین اسب و اسلحه‌سازی (تزیینات روی اسلحه) و صنعت شیشه از جمله هنرهایی است که در تهران قدیم بود و هنوز هم این هنرها در پایتخت وجود دارد. به گفته این تهران شناس، جهانگردانی که در سال‌های دور به تهران سفر کردند، در سفرنامه‌های خود به هنرهایی از تهران اشاره کردند که اکنون این هنرها به‌عنوان نمادهای شهرهای دیگر شناخته می‌شوند مثلاً ساخت چاقو، با کارهای قلم تراشی و ساخت جعبه‌های قلم‌کاری و خاتم‌کاری از جمله هنرهای رایج در تهران قدیم بود اما اکنون چاقوی زنجان و هنر خاتم‌کاری اصفهان شهرت جهانی پیدا کرده‌اند. با این وجود ساخت ظروف چینی در تهران از جمله هنرهایی بوده که شهرت جهانی داشته است؛ به طوری که گفته می‌شود بعد از ورود فناوری آن به کشورمان، هنرمندان تهرانی ساخت این ظروف را به قدری ظریف و با دقت انجام می‌دادند که کیفیت آثار تولیدشده توسط آنها از ظرف‌های ساخت چین بسیار بالاتر بود.

حیرت آمریکایی‌ها از هنر تهرانی‌ها

کاظمی تأکید دارد: نمی‌توان بسا قاطعیت گفت مثلاً هنر خاتم‌کاری مختص اصفهان یا منبت روی چوب برای ملایر یا سسایر هنرهای دیگر هر کدام مختص یک شهر است، در تمام شهرهای کشورمان می‌توان هنرهای سایر شهرها را نیز مشاهده کرد و در برخی مواقع هنرهایی که به یک شهر خاص نسبت داده می‌شود در حال بومی‌سازی در شهرهای دیگر هستند. رونق هنر شیشه در تهران که از سالیان قبل وجود داشته حالا دیگر مختص تهران نیست همانطور که صنعت چرم مختص تبریز و مشهد نیست. تهران با وجود اقوام مختلفی که به آن مهاجرت کردند عصاره‌ای از تمام کشور شده که ساکنان آن هنر و صنعت‌شان را با خود به همراه آورده و آن را به اصطلاح تهرانی‌زده و تولیدات جدیدی به بازار عرضه کرده‌اند. ساموئل گرین پنجامین، نخستین سفیر آمریکا در ایران که در سال ۱۸۸۲ میلادی در زمان قاجار به ایران آمد از رونق صنایع دستی در پایتخت تعریف کرده و گفته در تهران شاهد بافندگی پارچه‌های ابریشمی، نخ و پشمی بودم و زنان این شهر در هنر قلاب‌بافی مهارت داشتند.

۲۴۰

هم‌اکنون بیش از ۲۴۰ نگارخانه و گالری در تهران فعال هستند که هنر دست هنرمندان تهرانی را در سال به نمایش می‌گذارند

نیازمند رسیدگی فوری

- مهارت و فن مینای خانه‌بندی شماره ثبت ملی ۴۴۱
- مهارت و فن هنر قطاعی شماره ثبت ملی ۴۴۲
- مهارت و فن بافت‌نوشته، شماره ثبت ملی ۴۴۳
- مهارت حوله‌بافی، شماره ثبت ملی ۴۴۴
- تکنیک تراش روی شیشه شماره ثبت ملی ۵۰۰
- نقاشی روی چرم شماره ثبت ملی ۵۰۱
- تکنیک نقاشی روی شیشه تهران شماره ثبت ملی ۷۸۸
- تکنیک نقاشی پشت شیشه تهران شماره ثبت ملی ۷۸۹
- مهارت علامت‌سازی شماره ثبت ملی ۴۹۹
- فناوری هم‌جوشی شیشه، شماره ثبت ملی ۱۹۸۱
- زاویه تراشی، تراش سنگ‌های قیمتی و نیمه قیمتی، شماره ثبت ملی ۱۹۸۲

هم‌زمان با برگزیده شدن تهران به‌عنوان پایتخت آغامحمدخان قاجار تعدادی از هنرمندان شهرهای مختلف ربه تهران فراخواند تا آنها، هنر خود را عرضه کنند؛ ماندگار شدن این افراد در پایتخت رونق کارگاه‌های هنری و صنایع دستی را در پایتخت به دنبال داشت به‌طوری که جهانگردانی هم که به تهران سفر کردند در سفرنامه خود از صنایع دستی تهران که حالا دیگر به نوعی رنگ و بو و سبک تهرانی به خود گرفته بود، نوشته‌اند. کاظمی در این باره بیشتر توضیح می‌دهد: رفت و آمد اروپاییان به تهران باعث شد تا هنرمندانی که به تهران مهاجرت کرده بودند و حتی خود هنرمندان تهرانی متأثر از سبک‌های هنری اروپایی ششوند و ایده و فکر و هنر اروپاییان نیز در هنرهای تهرانی نمود پیدا کرد.

میراث‌دار باشیم

حالا هم با وجود اینکه تهران به کلانشهری تبدیل شده که از تمام شهرها و روستاهای کشور ساکن آن شده‌اند اما صنایع دستی در آن رونق دارد و هنرمندان گمنام در کارگاه‌های متنوعی در گوشه و کنار شهر مشغول تولید هستند. خیابان استاد نجات‌اللهی در تهران یکی از بهترین مکان‌ها برای خرید صنایع دستی است؛ محصولاتی که کارگاه‌های آنها در تهران، شهریار و ری قرار دارد و هنرمندان زیادی در آنجا مشغول به کار هستند. به گفته کاظمی هم‌اکنون بیش از ۴۰۰ نگارخانه و گالری در تهران فعال هستند که هنر دست هنرمندان تهرانی را در سال به نمایش می‌گذارند اما وسعت و شلوغی تهران هنر و هنرمندان را در خود می‌بلعد. با این وجود برای حفظ و احیای این مهارت‌ها که بعید نیست در سال‌های آینده برخی از آنها به ورطه فراموشی سپرده شوند، باید همه دست به دست هم دهیم، رونق مجدد هنرستان‌ها برای آموزش این رشته‌ها به دانش‌آموزان علاقه‌مند، ایجاد محل‌هایی برای عرضه هنر دست هنرمندان به علاقه‌مندان، فراهم کردن عرصه برای فروش محصولات از طریق فضای مجازی و حمایت حاکمیت از هنرمندانی که برخی از آنها حتی بیمه هم نیستند، برگزاری جشنواره‌های هنری و اعلام نفرت برتر، برخی از راهکارهایی هستند که شاید بتوان از طریق آنها هنر را در شهرهای کشور و از جمله تهران ماندگار کرد.

روزگاری مهارت‌ها و فنون هنری مختلفی در پایتخت وجود داشته که جزو آثار ناملموس کشورمان به ثبت ملی رسیده و خیلی از آنها با استناد به کتابچه میراث فرهنگی ناملموس ایران تا پایان سال ۱۳۹۹ از سوی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشور منتشر شده، نیازمند پاسداری فوری هستند.